कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. २७ (क) क्रमांक श्राद्धविधी
नांव - श्राद्धप्रयोग
लेखक/लिपीकार ? पृष्ठ २९
काळ .... पूर्ण/~~अपूर्ण~~

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. २७ (ख) क्रमांक श्राद्धविधी
नांव - अन्त्येष्टि प्रयोग
लेखक/लिपीकार ? पृष्ठ ६
काळ ? ~~पूर्ण~~/अपूर्ण

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. २८ क्रमांक वेद
नांव - श्रीमानवगृह्यसूत्रे पुरुषाख्यो नाम १ अध्याय
लेखक/लिपीकार रंगनाथ भा. कुलकर्णी पृष्ठ १८
काळ .... ~~पूर्ण~~/अपूर्ण

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. २९ क्रमांक वेद
नांव - वैश्वदेव प्रयोग
लेखक/लिपीकार ? पृष्ठ ४
काळ ? पूर्ण/~~अपूर्ण~~

श्रीगणेशाय नमः श्रीसरस्वत्यै नमः श्रीगुरुभ्यो नमः श्रीमातापीतृदेवताभ्यो नं
अथ श्राद्धप्रयोग लिख्यते ॥ श्रीगणाधिपं प्रणम्याहं सर्वसि
द्धिप्रदायकं सरस्वतीं प्रणम्याथ सर्वज्ञानप्रकाशिनीं ॥१॥
प्रणम्य मानवाचार्यं प्राण्वकं रसथ वचः ॥ बालानां सु
खबोधाय क्रीयते श्राद्धप्रक्रीयः ॥२॥ वित्तक्य धर्म
शास्त्राणी मन्वादिभिकृतानि च ॥ सारमेव समुद्धृत्य

॥१॥

स्मृतीनां वचनं तथा॥ स्वभिप्रायेण हि मया न किंचि-
दिह लिख्यते॥ किंतु वाचनिकं सर्वतो ग्रणं चेत्ज्ञने ॥४॥
तत्रादौ श्राद्ध विचारः॥ ब्रह्माण्डपुराणे देशकाले च
पात्रे च श्राद्धं या विधिनाच यत्॥ पितृनुद्दिश्य वि-
प्रेभ्यो दत्तं श्राद्धमुदाहृतमिति तत्तु द्विविधमिति॥
पार्वणमेकोद्दिष्टं चेति॥ त्र्युद्देशेन पार्वणं॥ एकोद्देशेन

ये कोद्दिष्टं॥ पुनश्चात्रिविधं॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्य-
रचं॥ तत्र नित्यं रहरमावास्याष्टकादिषु॥ तत्र
श्राद्धदेशविचारः विष्णुधर्मोत्तरे दक्षिणप्रवणे
देशे तीर्थादौ वा गृहे पि वा॥ संस्कारादिसंयुक्ते
श्राद्धं कुर्याद्विचक्षणं इति॥ शंखः गोगजाश्वादि

॥२॥ पृष्ठे पृकृग्मि मायां वेदिकादौ ॥ पारकयासूपरपरि ॥२॥
गृहीतासु ताश्च गोष्ठारामादयो न पुनस्तीर्थादि
स्थानानि ॥ तथादि यपुराणे ॥ अटवीपर्वताः
पुण्यानदीतीराणि यानि च ॥ सर्वाण्यारचामिगा
न्याहुर्नीहितेषु परिग्रहईति ॥ देवलः ॥ श्राद्धस्य
पूजितो देशो गयागंगासरस्वतीकुरुक्षेत्रं ॥ ॥

प्रयागाश्च नैमिषं पुष्कराणि च ॥ व्यासः ॥ पुष्करेश्व
क्षयं श्राद्धं जपहोमतपांसि च ॥ महोदधौ प्रयोगंच्च
काश्यांच कुरुजांगले ॥ श्राद्धकालानाह ॥ ॥ तथाच
मानवपरिशिष्टं ॥ संवत्सरः प्रजापतिस्तस्य
यदृगयनं शुक्लाहः ॥ पूर्वाह्णेस्तदेवानां मध्याह्ने
मनुष्याणामपराह्णेस्तामितणामथ यथोप्रचनईन्यंदं॥

॥६॥ कुर्यादहरहः श्राद्धमन्नाद्येनोदकेन वा पयो मूलफलैर्वापि पितृभ्यः प्रीतिमाहारेत ॥ अष्टका पार्वणश्राद्धं कृष्णपक्षोयनद्वयं ॥ द्रव्यं ॥ ब्राह्मणसंपत्तिः श्राद्धकालाः प्रकीर्तिताः ॥ उद्वाहे पुत्रजनने पित्र्येष्टयां सौमिके मृत्ये ॥ तीर्थे ब्राह्मण्य आयाते षडेते जीवतः पितुः अन्वष्टक्यां गयायां प्रेतो संसार यच्च मते हनिः ॥६॥

मातुः श्राद्धं कुर्यात् ॥ पितुर्यापि तु ये पि च जीवति ॥ कन्यागते सवितरी यान्यहानि च षोडश ॥ क्रतुभिस्तानि तुल्यानि पितॄणां दत्तमक्षयं ॥ पञ्चमी प्रभृत्यपरपक्षस्य पञ्चमीः पुत्रकामाः सप्तमिपशुकामो अष्टमी मारोग्यकामो नवमी तेजस्कामो दशमी मन्नाद्यकामो एकादशी ब्रह्मवृद्धिकामो द्वादशी वृद्धिकामः त्रयो

हृश्रीणं यशस्कामश्चतुर्थ्यां दृश्रीणं शास्त्रस्तु तस्यारोग्य

॥४॥

कामो भार्यायां सर्वकामस्तिथौ श्राद्धं पुष्टिकामः
कुर्याद् पूर्वे वृद्धिकामः घृतगुड तिले स्वर्गस्कामः स्व
स्तिकामः कुर्याद् पै पैसौभाग्यकाम आरोग्यकामो वा॥
परमान्नं कृसरान्नं॥ माषं दधि यवागूभिः सर्वकामाः
पूर्वेषु रामम्नीतोवि भ्रपितरः सर्व संतिवै॥८॥

यजमानश्चतुर्णां रात्रीणं चैव सयु॥ ब्रह्मचारिणं॥ श्राद्धं दत्वा
च भुक्त्वा ध्यानं योधिगच्छति॥ तन्मासं संतस्यापितरो
भुंजते पापं भुभोजनः॥ श्राद्धं दत्वा चं भुक्त्वा च मैथुनं
योधिगच्छति॥ तन्मासं तस्यपितरो भुंजते तैलभोजनः
श्राद्धं मध्वाभवेद्यः पुनर्भुक्तेतु वायसः कर्मेज्ञायते
द्दारस्त्रीगम्ये ग्राम शूकरः द्दौ द्वे वीनपित्र एकैक मुभय

॥८॥ त्वा॥ भोजयेत्सु॥ समृद्धोपि न प्रसज्जेत विस्तरं॥ ॥८॥
सत्क्रियां देशकाले च द्रव्यं ब्राह्मणसंपदः॥ पंचैतान्
विस्तरो हंति तस्मान्नेहेत विस्तरं॥ यत्नेन भोजयेच्छ्राद्धे
द्वचवेदपारगं॥ शाखांतरो मथाध्वर्युं छंदोगं वा समा
प्तिगं॥ पंचाग्निस्त्रिसुपर्णश्च त्रिणाचिकेतः षडंगवित्॥
ब्रह्मदेयानुसंतानो ज्येष्ठसामग एव च॥ मातामहं

मातुलं च स्वस्रीयं श्वसुरं गुरुं॥ दौहित्रं विट्पतिं
बंधुं ऋत्विग्याज्यौ च भोजयेत्॥ यस्याश्राद्धेन भुंजंति
ब्राह्मणा॥ वेदपारगा। अकृत्वं सर्वेकव्यं पितृणां नोपतिष्ठति
यस्याश्राद्धेन भुंजंते ब्राह्मणाश्चरसंशारिनः॥ असुरं तु
द्वैव्यं तत्पितृणां नोपतिष्ठति॥ वेदार्थविद्रवका च ब्रह्म
चारी सहस्रदः॥ शतायुश्चैव विज्ञेया ब्राह्मणापंक्तिपाव
नाः॥

॥७॥

श्चयो वेत्ति स वेदवित्॥ तं वेदाध्ययनशीलं भोजयेत्॥ नावे
दवित्रुपवेशकादिपंक्तिदूषकं न भोजयेत्॥ श्रुतिग्रहणं प्र
तिषेधातिषेधात्तिज्ञायार्थव्यतिक्रमेण भोक्तुः सकाशात्भो
जयितुः प्रभूतं तं रक्षायश्चित्तं यथा स्यात् तथा च काश्य
पः यस्य शीलं न जानीयात् स्थानं॥ त्रिपुरुषं कुलं॥ कन्या
दाने तथा श्राद्धं न वृणीयात्कदाचन॥१॥ मनुः न स्यगोत्रे॥

॥७॥

त्रविर्द्यासमानप्रवरेत्तयानाविज्ञातकुले चैव यथा कन्या
दह वि॥ ज्ञातं रापितृपैज्ञेन कवेर्ग निमंत्रयेत्॥ कुले चैव यथा
कन्यां प्रथक वेर्गध्यवादै नैचैतानापि नियोजयेत्॥ मार्कंडेयः
भिक्षार्थी मागतान्वापि काले संयमिनो यतीन्॥ भोजये
त्प्रीणीतान्येक्ष्य प्रसादाद्यतमानसः॥ इति स्कंत्रिदंडी॥ एक
दंडीनां निरस्ताह्यात्॥ तथा च स्मृतिः मुंडान् जटिल काषा

॥८॥

यानू॥ श्राद्ध यह न योजयेत्॥ शिखिश्या च्यानुलोक्यश्रीहंसी ध्यः॥ अदापयेत्॥ हेमवा रजतं वापियतये॥ ब्रह्मचारिणे यो दद्दाति॥ अत्र व स्त्रं सर्मवेद मु घाक कः तथा चो विष्णु पुराणे गृहस्था कुलं सप न्नाः अग्याता कुलगोत्रतः रव्यारा निरतां॥ ज्ञातां विज्ञे या पाक्ति पावनाः देवाः पूर्वनिमंत्रितो अन्येस्य यदि कुर्यान्ब लि गृहं॥ कुल्का रु रा पिवा कु

॥८॥

के सुकृतत स्य न श्यति॥ अन्यना मंत्रित स्या अन्य श्राद्ध गृहगे हो षमाह॥ यमाः आमंत्रितिश्चयो विप्रो भो का मन्यत्र गच्छति नरकाणां य तं गत्वा चागं लो घापि जायते॥ मादि स पुराणे॥ आमंत्र तश्चिरं नैव कुर्याद्धि प्र ... न थक चंद्र नेः॥ देवतानां॥ पितॄणां च दातुस्यत चैव हि कि चिद्दोष द्दर्शनात् ॥ चिरकाल पर्यंतः॥ आग्रहण्णं नां निमंत्रयेत्॥ अथ श्राद्ध तिथि निर्णयाः॥ पृथ्वी चंद्रो

॥९॥ मध्याह्नव्यापिनी सा स्यात् ऐकोद्दिष्टे तिथिर्भवेत् ॥ वायुपुराणे ॥९॥
शुक्लपक्षस्य पूर्वाह्णे श्राद्धं कुर्याद् ॥ कुर्याद्विचक्षणः कृष्णपक्षा
पराह्णे तु रौहिणं नैव लंघयेत् ॥ रौहिणेयनवमुहूर्ते तत्र लंघ
येन्न स कैशात् ॥ मत्स्यपुराणे आत्काल मुहूर्तास्त्रिन् संगवस्तावदेव तत्
मध्याह्नः त्रिमुहूर्तस्यादपराह्णस्ततः परं ॥ सायाह्नस्त्रिमुहूर्ते
स्याच्छ्राद्धं तत्र न कारयेत् ॥ राक्षसी नाम सा वेला गर्हिता सर्व

कर्मसु ॥ अथ श्राद्धादिने करतव्यं तामाह धर्म सर्वसौह्र्दे नं
गंधाञ्जनं तांबुलं आराध्ययनमैथुनं ॥ कृत्वा श्चैव तु पूर्वे तु भोक्ता
चैव परे हानि इतं धावन ॥ मत्स्य गंत ॥ स्वकेशानि कृतनं ॥ कृत्वा कृविल्
पूर्वे तु भोक्ता चैव परेऽहनि ॥ पूर्वे तु रवकुर्वीत गृह कुड्यां दिक्ले
पनं ॥ आर्द्र अक्षालनं चैव क्षालनं ॥ वासः सांत धावणं विवर्जयेत्
धर्मज्ञः व्रती ॥ चतुर्भिर्दर्भपिंजूलैः आक्रुणं स्य पवित्रकं ॥ एकैकं तु न

मुद्दिष्टं वर्णे यथाक्रमः॥ द्वौ दर्भौ दक्षिणे कुर्यात् सव्ये त्रीण्यां समं कृतं।

॥१०॥ द्विमूलमेकतूलः कुर्यात् पवित्रं चाग्रमेकतः वलयं द्व्यंगुलं प्रोक्तं ॥१०॥

ग्रंथिरेकांगुलीपुच्छ॥ चतुरंगुलमग्रं तु पवित्रं स्याच्च

लक्षणं॥ पंचभिः पैतृके वापि चतुर्भिर्यज्ञकर्मणि त्रिभिश्च

पैतृके कुर्याद्वाभ्यां वै निष्क्रणी॥ ॥ हरितायज्ञियायां दर्भा

पीतकाः पाकयज्ञियाः समूलाः पितृदेवत्याः कल्माषा वैश्व

देविकाः

कात्यायनः अनंतरस्ताः स्मृताः दर्भाः प्रसूतास्तु कुर्यात्स्मृताः

मभलं कुतपाः यां ईसे पाने गमि श्रुतिः कुशाः काशाः शरो दूर्वा

यवं गोधूम बल्वजाः सुवर्णं रजतं ताम्रं दश दर्भाः अभि

निर्लाः विशेषस्तु स्मृतं॥ तरपुष्पं ग्रंथं स्याविस्तरभया

दिह न लिख्यते॥ तत्रापि रवग्यघनकासूत्रं॥ श्राद्धं अपर

पक्षेपि॥ तक्याद्धाधानुनुगृहमत्रान्नं श्राद्धं णां भोजयेत्॥

१२

ण्योपितृश्राद्धंदानंस्मृयेतः हारितेनतुमातृपितृदानंनर
मृक्तश्राद्धादीनांतयासपिंडीपीकांतुद्ध्यासूयत्रिद्गा
न उदकानांजलि प्रदिपचंभोजनाख्याः अनेतेयेति
मातापितरोरूपकारायअद्यमेकादशोहनि श्राद्धं स्मृ
तीर्थादिव्यपिताकथं पुत्रः श्रीहार्येमाचरत्।। पितृणां
पिंडयस्त्रुस्त्रीणां नैवानिरस्यतेः तीतुर्नांमासाब्दे
व्येकचनउद्धातीयीनियोगाकथंपृक्थर्ई ति सः

अद्दानश्रुतेमनुहरितायुक्तविद्यान्।। ब्राह्मणेषुधि
षितृवदस्यापपुज्ययेत्।। अनुगुप्तमन्नंब्राह्मणंभोजयेत
अनुगुप्तमन्नंननभूतमन्नश्रुद्रपतितरजस्वलासार
मेयादीभिर्नस्पृमनात्मोक्तितं आम्नांशाख्यादने
पायंसादिब्राह्मणान्।। विभूतिः असंभवेपि असंप
तौवाभोजयेत्।। अनुगुप्ताः देवानपिंडंदद्यात।। द्वे
विंब्राह्मणेभ्यः प्रदायापिंडंब्योचशेषंचदातिभोजायेनु

१३

विनियोगः हरिश्चवचनात्॥ इति प्राण्ड॥ अथश्राद्ध

कल्पसूत्रं॥ अथकाः श्राद्धकर्मकल्पं व्याख्यास्यामोऽग्नि १६

मधसमाधायशालाग्निमध्यं वा असंगोचान्प्रायणा

नप्रदक्षिणमामन्त्र्य कृष्णोन्पूर्वधुर्यमातृतापितृ

तश्चदेशापूषधं समनुस्यैतान्॥ विद्यातपेश्यांकर्मा

णकर्मणेः शुचयः शुकुवास साऽपरांणे प्राचीनावीति॥

कुलमंडले॥ परिपक्वेचाना चाप्रान्प्राङ्मुखानपितॄन्॥

उदङ्मुखान्विश्वेदेवान्भोजयेत्॥ अदर्थपाचाण्युप

कल्पयेत्॥ द्वौ दैवे त्रीन्पित्र्ये एकैकमुभयत्रवासमन्यं

यंतीयपमासिन्य॥ सुमनसश्चापूय॥ यवान्प्रक्षिप्यं

विश्वान्देवानावाहयिष्यामी कुर्वं॥ आहणेःरनुज्ञाते

विश्वेदेवाश्चलागृध्या॥ अतुर्भिहवनश्रुताःजुषताः

युज्यंपयः धिश्वेदेवासोऽस्पृधामेधंजुवतुचहयःओ

मधंजुमाहाभागाविश्वेदेवामाहावलोःयधिहिमास्तर्पणे

स्यादधामाश्रंवपुनेः॥ गाई॥ चियचोना॥ प्रदक्षिणंश्राकिरेतः

१८

पवित्रपाणोअसदायः॥ हिरण्यवर्णाः शुचइ इत्यृ॥ विश्वे
देवा ए ष वो आदर्याः पितृपितामहाप्रपितामहानां च १८
णिण्यमीयुङ्ग॥ ब्राह्मणैरनुज्ञातो:॥ उशंतस्त्वा हवामहे
उशंत समीघीमहि उशानुशातआ ॥ येरतन:
पितरो: सोम्यास इति तिलाम दक्षिण म किरेत्॥ पवित्रपा
णोअस्य जाम गोत्र मुच्चार्य ममापितरोपेते अर्घ्यः

पितामह प्रपितामहश्चेति॥ गंधपुष्पधूपदीपाच्छादनांतैरर्च्यी
यित्वोद्धृत्य॥ घृताक्तमन्नमोदाय॥ मक्षणेन पाणिनामग्नौ
करणं॥ करिष्ये इत्यृ॥ ब्राह्मणैरनुज्ञातः सोमाय पितृमते
स्वधा नमः इति जुहोति॥ यमायांगिरस्वते पितृपते स्वधा नमः
इति द्वितीया मन्त्रोऽयं ग्याग्नाहनाय स्वधायै नमः इति
सं स्वका दक्षिणार्घे पूर्वार्धे तृप्तृतिया एहु भो पिंडे णं ब्राह्मणेभ्यां

१८

दृत्याशेषात्पिंडं पितृयज्ञवन्निदध्यात्॥ अथमखंडगार अपिनःस्वकुले भूयात्॥ यो नो दद्यात्त्रयोदशी पायसं मधुसर्पिभ्यां वर्षासु च मघासु च॥ सैवर्णेषु च पात्रेषु राजतौदुंबरेषु च॥ दत्तमक्षय्यतां याति॥ खांडेनार्घ्ये कृते न च पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यंतरिक्षे पयोधाः पयस्वतीः प्रदिशः संतु मह्यं॥ इति पायसं दद्यात्

मधुवाता ऋतायते मधुक्षरंति सिंधवः माध्वीर्नः संत्वोषधीः मधुनक्तमुतोषसो मधु ~~[illegible]~~ मत्पार्थिवं रजः मधुद्यौरस्तु नः पिता मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमां अस्तु सूर्यः माध्वीर्गावो भवंतु नः॥ इति मधुः। अयुदिति घृतं दद्यात्सव्यं मं॥ येनैनपरीणधं ... चामेज्ञातिपरिविष्ट तृप्तिरक्षस्वेति पितृनुद्दिश्य पाणौ प्रदाय ॐ मंभूः

१६॥ ॐ मधुः मधुः मधु स्वरिति त्रिरुक्त्वा मधुवाता ऋतायते इति त्र्यृचं ॥१६॥
जप्त्वा चैतां पितरः प्रीयंतां पितामहः प्रपितामहा इति
वाग्यतास्सुखं तु इति पत्नमाच्छाद्यानि दद्यात् त्रिसावित्रीं॥
मधीते वीरघ्न्यादितोनुवाकान्॥२॥ अत्रपितरो मादयध्वं॥
सुरांधु शंसहा वयं वसौ—
॥ अत्रापितरो मादयध्वं भियुक्तपरा
यंतीत्वकृणुध्ववाजा इति पचं॥ सतेज्ञानाती अग्नौकृते:

पुनंतु॥ मापितरः॥१॥ इति पितृन्यन्नसु जपेत नृचा
स्य इति पृथ्वेन्दृपोस्मीति प्रसाह्यास्तकृतोचाचेत्तुपुये
अग्निदग्धा इति भूमेविकिरंतिनियत॥ अग्निदग्धास्सु
ये जीवा यः व्यदग्धां:कुले मम भूमेदत्तेनतोयेनतृ
यांतु परां गतिं॥ भिसुदकं निनीयः पिंडं पितृयज्ञवा
पिंडान्निदध्यात्॥ अथाचमृमासिच्यत्सुभो

क्षितमखिल्यक्षय्यमुपातिष्ठंति श्राद्धक्षिणं कुर्यात्सस्त

तद्ध्यामूर्णपात्रं दद्यात्पूर्वोद्दिष्टापरान्नाप्यन श्चैक पिं
शति: श्राद्धकृन्नोचयेत्पापमहतौरैव्येन सः पितृन श्रा
द्धान्चयो न दद्यात्पितृभ्यश्चै: कदाचन: पार्थिवैर्वसहृ
श्रोणिविप्रायांजायते कृमियदेव तर्पणयश्राद्धोतपितृ
श्राद्धा समाहिता: तेनैव सर्वमाप्नोति पितृयज्ञ: क्रिया

फलमिति ॥ पितृयज्ञ ॥ क्रियाफलमिति ॥ इति द्वितीयख
खंड अथ प्रयोग: ॥ अयनमूलाहुतीर्यादे अनेन चिछि
ना श्राद्धस्यातं इति वचनं ॥ सुर्वाणि श्राद्धानि अष्टवष्टक्या
विधीनाकरता व्यानि निमितस्थां ॥ तच्च अनेय छंकयब्धकमिमा
श्रीयद्दर्श: श्राद्धप्रयोग: कर्ता श्राद्धदिना मूर्यचु:
श्राद्धाय पदार्था: स्त्रसमृत्यसम्मुलरवल्मोहीनि स्मृ सुल्के:

॥१८॥ मुद्युपाये शोधयित्वा सकृद्दीयेयाना मिप मुद्ध पूर्वे ॥१८॥
घुरेय क्षान्हादिन स्ववा ॥ कृती अचयं आणाभाप्ये
पवित्रं ॥ परि वा च मा सत पितै पा भहोऽनभिरक्षांसि मृ तं ॥
महसमुद्दं चरः णास्थिरो दृढधीराद्दिधे कुर्ध रः ऽन्या
रक्ष ता मह मातु पिता मह मातुः अपितामह स्यो हरी ॐ म
भयोगे सारक्षा

श्राम्ह णं ब्रिमंत्र्यं ॥ नामगो ध्यक यो न पृथ्वी चंद्रोदये
शरथः अथा ह नार्घ्य संक्लपे पिडान्नां यो सदापि शं क्या ह ः
कानकुकलि तु तथैवाज्ञ नकर्मणि ः अक्ष य्यासनयोः पादो
नाम गोत्रं प्रकाशयेत् ॥ अक्षय्यां सनेयोः वर्ज्जी तीयाम
हानेपु च ॥ अग्नि दानेच तुर्थी स्या त शेषाः संबो धनः स्मृता
श्राद्ध रम्भे तुर्ये दर्भाः पादशौ च विसर्ज येत् ॥ मार्ज्जनातु ये
दर्भा उ पिंडांते विसृज्जैयेत् ॥ निम त्रं णो नरः

॥ इति आद्यधर्मयोगः प्रारंभः ॥

सतिलग्नबलेः श्रीमुखीहिरण्यसंयुक्तहस्तोयहिद्वा ॥ समस्त
स्वपं समयासि हत्वः संमुखिप्रेतापकोळघुमके त्वयाहः
अपारसंसारसमुद्रसेत वपुनांतु ब्राह्मणपादपांसवाहः
आद्यनद्यातसहस्त्रभानवाहः समीहितार्थीपर्णकाम
घेनवाहः समस्ततीर्थानुपापित्रमूर्तयोः रक्षंतु मां ब्राह्मणं
पादपांसवः ॥ विप्रोघदर्शनात्क्षिप्रं यतेः पापरा

शयः वंदनान्मांगलावाप्तिर्चनादच्युतंपदं ॥ आधि
व्याधिहारिद्विजानां दुरवहारी द्विजानाः ॥ श्रीरघुपतीकीर्तिनं वंदे
विप्रश्रीपादपंकजं ॥ एवं खुत्वा प्रदक्षिणीकृत्य ॥ यावती
वैदेवताः स्ता सर्ववेदावेदी ब्राह्मणाच संति तस्मात् ब्राह्मणे
भ्यो वेदीविप्रेभ्यो वेदीवनमस्कुर्यान्ना [illegible] कीर्ति सर्वे
देवता एदेवता श्रीणां ॥ ति अक्षोध्यनः शौचपरे त्रिः

सततं ब्रह्मचारिभिः॥ अविलंब्यं भवद्भीश्च मयाद्य श्राद्ध
करिणा॥ सर्वायासविनिर्मुक्तो कामक्रोधविवर्जितैः॥ भ
वितव्यं भवाद्भिर्नोद्यतने श्राद्धकर्मणी॥ इति नमस्कृत्य
श्रोविश्वेदेवाद्दश श्राद्धं कर्तुम माधिकारसमृद्धीभवंतो
भुवंतु॥ ब्राह्मणाः अस्तु द्दश श्राद्धाधिकारसंपन्न॥ अपसव्यम
श्रोपितरादः दर्श श्राद्धाकर्तुम माधिकारसंपद्धिर्भवंतो

भुवंतु ब्राह्मणा अस्तु दर्शेण श्राद्धाधिकारसपन्नं सव्यं॥
ततः सव्यं पूर्वोच्चरित एवं गुणविशेषणविशिष्टायां
शुभपुण्यंतिथौ॥ श्राद्धांगपवित्र शरीरशुध्यर्थं पापक्ष
यकरमंत्रैर्जपमहं करिष्ये॥ तेच मंत्राः॥ ॥ अग्नैयन
मयसुपथाराये अस्मान्विश्वानि देववयुनानि विद्वान्
न॥ युयोध्यस्माज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठांते नम उक्तिं

ष्टत विश्वानि विमना जिगात अग्ने त्वं पारयानव्यो

अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा पूश्च पृथ्वी बहुला

न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः अग्ने

स यो देवयं तिरं ग्निं यंति हविर्णाभिक्षमाणाः सुसंदृशं

सुप्रतीकं स्वञ्चं हव्यवाहमरतिं मानुषाणां अग्ने

त्वमस्मद्युयं सुविताय देवक्षा विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्रे

इति पुरुषसूक्तमारम्भः

अ कारवा मननावच्यमाना देवद्रीची नयं देवयंतः

दक्षिणावाड्वाजिनी प्राच्येति हविर्भरंत्यग्नये घृताचीः

ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥१॥ पुरुष

एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यं उतामृतत्वस्येशानो

यदन्नेनातिरोहति एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च

पूरुषः पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि

।।२२।। त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ततो वि ।।२।।
ष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥७॥ तस्माद्विरा
ळजायत विराजो अधिपूरुषः स जातो अत्यरिच्य
त पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा
यज्ञमतन्वत वसंतोस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः
तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् ज्यं ग्रीष्म इध्मं पुरुषं जात
मग्रतः तेन देवा अयजंत साध्या ऋषयश्च ये ॥८॥

तस्माद्यश्चक्रे वायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्च ये ॥१०॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे छंदां
सि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥११॥ तस्मा
दश्वा अजायंत ये के चोभयादतः गावो ह जज्ञि
रे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कति
धा व्यकल्पयन् ॥ मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उ

२३ ध्येतब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ऊरू तदस्य २३
यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥१२॥ चन्द्रमा मनसो
जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत मुखादन्तरिक्षं शीर्ष्णो
द्यौः समवर्तत पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ
अकल्पयन्॥१४॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिःसप्त समिधः
कृताः देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम्॥१५॥

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः अग्ने
मित्रो प्रथमस्या भूतानां पाञ्चजन्यं बहवः समिन्धते
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवांसमीमहे स नो मुञ्चत्व-
ंहसः यस्येदं प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं
च केवलं स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः

२४

इंद्रस्य मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः

यो दाः यो दाशुपः सुकृतो हवमुपं गंता स नो मुंचत्वंहसः

यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि संसृ २८

जति त्रयाणि॥ स्तौमींद्रं नाथी जोहवीमि स नो मु

चत्वंहसः मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तं सत्यौ

जसा दृंहणायं नुदेथे॥ राजानां प्र. रथं याते उग्रा ता

ता नो मुंचतममागसः यो वां रथ ऋजुरश्मि सत्यधर्मा

मिथुचरंतमुप याति दूषयन्॥ स्तौमि मित्रावरुणौ

ना नाथितौ जोहवीमि ता नो मुंचतमागसः वां यौ

सवितुर्विदथ्यानि मैत्रे या अपन्वा द्भृतौ यैन्य

रचतः यो वि व्यस्य परिहृद्ध मूवथुः स्तौ नो मुंचतमागसः

उप ये छ्यान अरिस हूवयो घमोंअ स्थिरनू॥ स्तौमि

२८

वायु॥२॥ँ सवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः
रथीतमौ रायेनामक्षुतये मुञ्चं ग मि द्योऽक्षुपमजिरा २८
थेः ययो चोदे वौ रेवच्छानि रणितमोजः स्तानो मुञ्चतमंहसः
यदायातं वहतुं सूर्यायास्त्रिचक्रेण संसदमिच्छमानौ
स्तौमि देवा अश्विनौ नाथितो जोहवीमि तानौ मुञ्चतमंहसः
मरुतां मन्वे अधिनो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे ५

आशून्हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः तिग्ममायुधं वीडि
तं सहस्वद्दैव्यं शर्धः पृतनासु जिष्णुः स्तौमि देवान्म
रुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः॥ देवानां मन्वे अ
धि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे॥ आशून्हुवे
सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः यदिदं माभिरूपतिपे च

नि पैरुषेयेण स्तोमि चैश्वानरवान्ना चितो जोहवी
मि तेनो मुंचंतेन सऽनन्यद्यो नो अनुमतिर्यज्ञं देवेषु म
न्यंतां" अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषेमयः
अन्विदनुमते त्वमन्यासै शं चनस्कृधि" क्रत्वे दक्षा
य नो हिनु प्रण आयूंषि तारिषः" वैश्वानरो न ऊत्या
आ यातु परावतः" अग्निरुक्थेन वाहसा स्तु मग्ने इशो

चि पाशो मुचानो आरोदसी अपृणा ज्ञायमानः धुं देवं अ
निशंस्तेरमुंचा वैश्वानरजातवेदो मह्त्विना" उदी रोदसी चरिवः
स्कृणोमि हदक्षेपस्य पत्नी अधिनो बुवा थः स्योमि द्यावापृथि
वी नाचितानो हवी मि तेनो मुंचंत महं हसः य भद्र श्रेता मम
त भिरोज्जो निर्यज्ञ तिष्ठात भवताऽवसूनां" स्तोमि द्यावापृथिवी ना
धितोः

२७ मोहवीं मितेनो मुंच मंहसः यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा यावि २७
ष्ठाचित्तिभिश्चकृमाकच्चिदागः कृधीष्वस्मा अदितेरना
गोनेनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने॥ यथाह तद्वसवो गौर्यं चि
त्पदिषिताममुंचता यजत्राः एवो ष्वस्मन्मुंचता व्यंहः
प्रतार्यग्ने प्रतरं नायुः यावामित्यावरुणा। ओ अस्यात

तनूस्तयावाऽणविधेमतत्येममं मुंचेतमंहसः यावामित्यां
मित्यावरुणो यात त्र्यातनू॥ स्तयावा। ऽविधेमः तत्येममं
मुंचेतमंहसः यावामित्यावरुणौरक्षस्यातनुस्तयावाऽविधेम
तत्येममं मुंचेतमंहसः यावामित्यावरुणा। ओ अस्यातनूस्तया।
वांमविधेमः तत्येममुंममैत्कामंहसः यावामित्यावरुणातरः
स्या। मनूस्तया। वामविधे। मतत्ये। ममम मैत्क मंहसः

यावाभिश्चावरुणौ यातव्यांतन्नस्तयावाभरिषामत्येममम्रुमेमैकं
मं० ह सः यावांभिश्चावरुणौ रक्षस्यातनुस्त्य यावांविषाभसम
म्रुमेमैत्वमं० ह सः यो से राजन्वरुणाम्ने पाशास्त तहते नावयज्ञे
न रमै ते स्वाहः यस्ते राजन्वरुणान्मे पाशस्तं तते नावयनेतसमै स्वाहः ८
यस्ते राजन्वरुणर्द्धपानुचातुव्व्याम्रुपञ्जपाश स्तं तहते नाव

समंइतिस्मृते॥ ततो गृहमध्येनवंतनुमितयावर्तिकयाद्दी
पंभज्यालयगौरीहरपूजनंकार्यं॥ अन्यद्दपि आम्रसेचना
दियथाचारंकार्यं॥ ततोत्तरन्नादिनचतुर्थयमरुंधती:
पूजनंकुर्यात॥ लक्ष्मीश्चं॥